

UN DOCUMENT INEDIT DIN ANUL 1900 DESCOPERIT LA REȘIȚA

Dănilă Obersterescu*

Cuvinte cheie: biserică, Reșița Română, revoluția de la 1848, George Nicolaevici

Keywords: church, Reșița Română, Revolution of 1848, George Nicolaevici

Atunci când spunem Reșița ne gândim, înainte de toate, la industrie sau “Cetatea de foc” de odinioară. În mod firesc, și abordările de ordin istoriografic au vizat, înainte de toate aspectele de ordin economic ale urbei de pe Bârzava și, în primul rând, activitatea industrială.¹ Cercetătorii și autorii de studii despre Reșița au fost interesați și fascinați chiar de istoria veche și medievală a zonei, așa încât mai toate lucrările fac referiri la prima atestare documentară a Reșiței cu diferitele ei denumiri² și la alte aspecte ale vieții cotidiene, înainte de industrializare. Lăsând la o parte aprecierile aproximative ale unor autori mai vechi sau mai noi referitoare la perioadele de timp premoderne, ni se pare extrem de important să reliefăm studiile foarte valoroase despre Reșița ale cercetătorilor și specialiștilor istorici, lingviști etc care elucidează multe aspecte din trecutul Reșiței premoderne.³ Aceste studii evidențiază, pe baza unor cercetări

* Colegiul Tehnic Cărășan Reșița, e-mail: dan.obesterescu@yahoo.com.

¹ Mihalik Sandor, *Resicza jelene es multja* (Reșița: Tipografia Hungaria A. Weisz, 1896); Gheorghe Cimponeriu, “Din istoricul Reșiței”, *Buletinul UDR*, vol. I, nr. 2 (Reșița, decembrie 1930); Ion Păsărică, *Monografia Uzinelor de fier și Domeniilor din Reșița* (București, 1935); *200 de ani de construcții de mașini la Reșița 177 –1971*, vol. I–II (Reșița, 1971); Dan Gh. Perianu, *Istoria uzinelor din Reșița 1771–1996* (Reșița: Editura Timpul, 1996); *225 de ani de siderurgie la Reșița 1771–1996* (Reșița: Editura Timpul, 1996); Rudolf Gräf, *Domeniul bănățean al StEG 1855–1920. Din istoria industrială a Banatului Montan* (Reșița: Editura Banatica, 1997) sunt câteva dintre lucrările consacrate istoriei industriale a Reșiței.

² Secolul XV – Rechycha, în anul 1673 – Reszinitza, în anul 1717 – Retsiza, în anul 1738 – Reschitza, în anii 1757–1758 apare distincția între Reșița Montană (Nemet Resicza) și Reșița Română (Olah Reșița sau Reșița Camerală).

³ Vasile Ioniță, “Toponime slave din Valea Bârzavei”, *Banatica*, 3 (1975); Dumitru Țeicu, “Precizări de ordin cronologic și considerații istorice în legătură cu monumentul de arhitectură feudală de la Reșița-Ogășele”, *Banatica*, 7 (1983); Dana Bălănescu, “Descoperiri monetare în sudul Banatului”, *Banatica*, 7(1983); Dumitru Țeicu, “Necropole medievale românești din Banat în lumina cercetărilor arheologice”, *Mitropolia Banatului* nr. 4–6 (1982): 264–277; D. Țeicu,

științifice, vechimea locuirii din bazinul superior al Bârzavei, precum și bogăția vieții spirituale sau complexitatea relațiilor sociale din diferite perioade istorice.

După mijlocul secolului al XVIII-lea, atunci cînd au fost colonizați primii lucrători din nordul Olteniei pentru producerea mangalului, Reșița se împarte în două pentru un secol și jumătate. Reșița Română și-a continuat viața agrar-pastorală tradițională, în timp ce Reșița Montană devenea Reșița Germană, datorită numeroșilor coloniști germani aduși pentru a contribui la dezvoltarea industriei în zonă, după reculul economic înregistrat la Bocșa.

A doua jumătate a secolului al XVIII-lea este și perioada în care Reșița Română “dispare” din istorie. Plugarii reșițeni devin aproape anonimi, istoricii preferînd să abordeze istoria mult mai spectaculoasă și mai la îndemînă a Uzinelor din Reșița Montană. În același timp, expansiunea Reșiței Montane spre Reșița Română este o constantă pînă cînd, în 1910, cele două unități administrative fac joncțiunea și, de atunci, vorbim de o singură localitate.

Cu toate acestea, Reșița Română a avut o viață economică, culturală și religioasă proprie, concentrată în jurul bisericii ortodoxe, a gospodăriei țărănești tradiționale și a diferitelor reuniuni sau asociații culturale, care în perioada interbelică au avut și un lăcaș propriu – Palatul Cultural, unul din simbolurile Reșiței și în zilele noastre.

Deși dispărută ca urmare a lucrărilor de sistematizare din Reșița de după anul 1968, Reșița Română, cu plugarii ei harnici și inimoși, are o istorie bogată ce poate fi reconstituită pe baza documentelor de arhivă, a informațiilor din presa vremii și chiar a relatărilor reșițenilor mai în vîrstă, care își amintesc cu mare drag și nostalgie de vremurile de odinioară.⁴

Cercetările din ultimii ani, mai ales a documentelor din arhiva Bisericii ortodoxe române din Reșița Română, ne-au furnizat surprize plăcute în privința informațiilor inedite și valoroase pentru istoria locală. În cursul anului 2013 am cercetat arhiva Bisericii Ortodoxe din Reșița Română, cu hramul “Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, în vederea întocmirii unui studiu despre acest lăcaș. Într-un registru de protocoale⁵ am găsit o informație potrivit căreia în “cugla” bisericii, președintele consiliului parohial din anul 1900, George Nicolaevici, a depus un document privind trecutul istoric al bisericii de la

“O reședință feudală românească la începuturile Reșiței medievale”, *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie* XXXIV, nr. 3 (1983): 274–286; D. Țeicu, “O ctitorie feudală românească la Reșița”, *Mitropolia Banatului* XXXIX, nr. 1 (1989): 56–62.

⁴ Georg Hromadka, *Scurtă cronică a Banatului Montan*, trad. din limba germană, note și redactare Rudolf Gräf, Werner Kremm (1995); Doina Frigură Iliasă, Ion Frigură Iliasă, Flaviu Mihai Frigură Iliasă, *Întâmplări adevărate din Reșița între trecut și viitor* (Reșița: Editura Neutrino, 2008); Dan Farcaș, *Hoinărind prin Reșița pierdută* (Reșița: Editura Tim, 2010).

⁵ Arhiva Bisericii Ortodoxe din Reșița Română (în continuare ABORR), Registrul de protocoale 1869–1900, 213 v.

momentul construirii, în anul 1872 și până în anul 1900, anul în care a fost depus documentul în turn.

La 10 aprilie 2014, urmare a demersului făcut către Inspectoratul pentru Situații de Urgență Semic din Reșița, am reușit recuperarea documentului respectiv, amplasat în turnul bisericii și depus într-o capsulă metalică, realizată din materialul folosit la acoperirea bisericii în anul 1900, an în care s-a amplasat și crucea pe turn.

Documentul a fost scris de mână pe un caiet cu opt file față-verso (16 pagini) și ne oferă informații despre biserica din lemn⁶, etapele construirii bisericii actuale, originea familiei Nicolaevici din Reșița Română, evenimentele din Reșița și din jur cu prilejul revoluției de la 1848 etc.

George Nicolaevici (1843–1919) era descendentul unei familii de români din nordul Olteniei, stabiliți la Reșița încă de la începutul industrializării zonei. La fel ca alți români, familia Nicolaevici⁷ a “descălecat” pe Bârzava în căutarea unui trai mai bun. S-a dovedit de-a lungul vremii, că această familie de intelectuali români veniți de peste munți a avut un rol fundamental în viața culturală a Reșiței de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și până în secolul XX.

Primul membru marcant al familiei, Atanasie Nicolaevici, “mosiul” din documentul-anexă, a fost primul învățător al școlii din Reșița Română în anul 1791.⁸ Chiar dacă numele primului învățător din Reșița Română apare consemnat în anul 1791, Atanasie Nicolaevici a funcționat din anul 1778, atunci când în comitatul Caraș existau 178 școli confesionale cu tot atâția învățători.⁹ Din cei 178 de învățători puțini știa două limbi străine așa cum știa Atanasie Nicolaevici, limba germană și limba sârbă. În anul școlar 1788/1789 erau înscriși 27 elevi la școala din Reșița Română, din care frecventau școala regulat 12 elevi, iar 15 elevi frecventau neregulat.¹⁰ Înainte de Atanasie Nicolaevici, alt învățător nu a existat în Reșița Română, această familie – Nicolaevici – a asigurat pregătirea elevilor timp de aproape un secol de către trei generații.

Un fiul al lui Atanasie Nicolaevici, Ioan Nicolaevici, a fost primul învățător al școlii din Reșița Montană, iar Ianoș Nicolaevici, al doilea fiu al lui Atanasie, a fost învățător în Reșița Română. Fiul lui Ianoș, Ioan Nicolaevici a fost preot în Reșița Română în timpul revoluției pașoptiste.

⁶ Vezi I. D. Suci, R. Constantinescu ed., *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, volumul I (Timișoara, 1980), 232.

⁷ Foarte probabil familia s-a numit inițial Nicolae sau Nicola, fiind ulterior sârbizată ca urmare a studiilor făcute de membri acestei familii la Vârșeț.

⁸ Vezi P. Radu, D. Onciulescu, *Contribuții la istoria învățământului din Banat până la 1800* (București, 1977), 289.

⁹ Victor Țărcovnicu, *Istoria învățământului în Banat până la anul 1800* (București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978), 151.

¹⁰ *Ibid.*, 160.

George Nicoalevici, fiul preotului Ioan Nicolaevici, un comerciant prosper, a inițiat construirea bisericii de zid din Reșița Română. În document, autorul amintește anul începerii construcției – 1862 – și anul încetării oricărei lucrări – 1863. Deoarece documentul depus în turn a fost scris la o distanță de aproape 40 de ani, George Nicolaevici a uitat sau nu a mai dorit să amintească și cauza încetării lucrărilor la biserică, și anume criza din anul 1863. Același autor amintea de nefericita situație a reșițenilor în anul 1871, atunci când trimitea, bucuros de finalizarea bisericii, o scrisoare ziarului *Albina* din Sibiu spunând; “Noi, creștinii romani ortodoksi de aici (din Reșița Română – n.n.), ne mai potendu-ne folosi de biserică noastră vechia, încă nainte de “anulu fometei 1863” (n.n.) începuserămu a edifica o noua biserică; si edificarămu pan la acoperisiu; de atunci lucrulu remase parasitu, căci – acelu anu de fomete a inghititu tote midilocele ce o buna economia a aniloru urmatori potea se ni le dee. Din anu in anu perplessitatea nostra devenia mai cumplita; in biserică betrana ploia, murii (zidurile n.n.) celei noue se derimau, si – nime nu ni scia de avatu si ajutoriu”.¹¹

George Nicolaevici preciza, și în documentul din turnul bisericii și în articolul din ziarul “Albina”, rolul decisiv în finalizarea lucrărilor de construcție a bisericii a judei cercual din Bocșa Montană, Biro Bela. Când s-a făcut calculul restanțelor la plata impozitelor pe care le datorau plugarii reșițeni către stat, a reieșit suma de 500 florini. La cererea comitetului parohial al Bisericii ortodoxe din Reșița Română, această sumă a fost transferată bisericii. Ba mai mult, judele cercual Bela Biro a inițiat o colectă pe seama bisericii, pe care a deschis-o personal cu suma de 30 florini. Fiind plugarii reșițeni prea săraci de a contribui, colecta a fost extinsă și pentru alte localități, așa încât la final a fost obținută suma de 1704 florini valută austriacă. “Acesta fapta a dlui jude de cercu *Bela Biro* ... ne-a cucerit inimile, cu atât mai vertosu căci asemeni nu suntemu dedati a esperi – nici de la ai noștri domni, cu atât mai putienu de la streini”.¹²

Adresa semnată de George Nicolaevici din ziarul “Albina” se încheia cu mulțumirile convenite pentru gestul caritabil al judei cercual. Bucuria finalizării construcției bisericii din Reșița Română a fost încununată de banchetul dat în cinstea ctitorilor ei.

Sistarea lucrărilor timp de 10 ani, din secolul al XIX-lea, nu a fost singurul moment delicat prin care a trecut biserică. După mai bine de un secol, în anul 1985, aceeași biserică trecea prin alt moment de cumpănă – translatarea de pe amplasamentul inițial pe o distanță de 55 m. Nu ne propunem în studiu de față să detaliem acest aspect. Însă putem afirma că biserică se zid din Reșița Română cu hramul “Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil” este un exemplu de dănuire

¹¹ *Albina* (Pesta), an VI, nr. 21 (7–19 martie 1871), 2.

¹² Ibid. Scrisoare președintelui comitetului parohial, George Nicolaevici a fost trimisă în februarie 1871 și a fost publicată în luna martie 1871.

în timp, fiind unul dintre simbolurile valoroase ale unei comunități de plugari închegate și unite de secole.

Din document mai aflăm de incidentele petrecute la Reșița în timpul revoluției de la 1848. George Nicolaevici, copil fiind (avea 5–6 ani), și-a amintit multe evenimente ca martor ocular, dar mai multe i-au povestit despre aceste evenimente părinții și bunicii. Tatăl lui George, preotul Ioan Nicolaevici, a avut un rol important în aplanarea conflictului din Reșița Montană, unde fusese incendiată biserica, 143 de case, o fierărie, două magazii și birourile cu arhiva uzinelor¹³. Preotul a oprit extinderea conflictului spre Reșița Română. Același preot l-a salvat de la moarte pe confratele său din Ezeriș. Cel mai emoționant moment relatat în document a fost gestul preotului din Câlnic, Moise Tulbure, care a oprit cu prețul vieții bombardarea bisericii la care slujea.

La cumpăna secolelor XIX – XX exista practica amplasării documentelor în turnul bisericilor, dar aceasta nu era o regulă.¹⁴ Prin bogăția informațiilor și amănunțele relatate, documentul scris de George Nicolaevici reprezintă o sursă importantă pentru istoria locală, mai ales pentru dramatismul vieții plugarilor reșițeni din secolul al XIX-lea. George Nicolaevici “comerciant și fruntaș din Recița”¹⁵ a decedat în ziua de 13 ianuarie 1919, fiind înmormântat în cimitirul ortodox din Reșița Română (actualul cimitir nr. 7).

Concluzii

Cu unele inexactități și, poate, pe alocuri, exagerări, George Nicolaevici ne furnizează informații inedite, interesante despre localitatea Reșița Română și evenimentele petrecute la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea în zonă. Fost primar (jude), și prosper om de afaceri, George Nicolaevici s-a remarcat prin inițiativă, bună organizare și mobilizare a plugarilor reșițeni în realizarea unui obiectiv major pentru orice comunitate rurală – biserica ortodoxă. Fapta și jertfa reșițenilor este cu atât mai meritorie cu cât lucrarea s-a realizat într-o perioadă deosebit de dificilă – criza și foametea din anul 1863 – care a lăsat urme adânci aproape un deceniu.

După înființarea episcopiei din Caransebeș, în anul 1865, speranțele reșițenilor sau îndreptat spre noua eparhie. Consiliul parohial al bisericii ortodoxe din Reșița Română s-a adresat de mai multe ori protopopului din Oravița, Iacob Popovici pentru a interveni pe lângă episcopul Ioan Popasu. Protopopul, în adresa Nr. 1185 din 28 decembrie 1869 către episcopia din Caransebeș, spunea că, în cursul acelei luni (mai exact în 14 decembrie 1869), a primit solicitări de

¹³ Păsărică, *Monografia*, 14.

¹⁴ Un document similar am găsit în turnul bisericii din Lăpușnicu Mare, scris în anul 1890 de învățătorul Ioan Olaru, pe care l-am valorificat în studiul monografic despre acea comună.

¹⁵ *Drapelul* (Lugoj), an XIX, nr. 17 (14–27 februarie 1919), 3

la mai multe comune din protopopiatul Oravița pentru ajutor. În documentul amintit se și sugera o posibilă sursă de finanțare – “banii cei de la dieta țierei”-, alocați pentru ajutorarea bisericilor sărace.

În prima parte a documentului sunt enumerate și propuse pentru a fi ajutate comunele Surduc, Cuptoare și Calina, care erau așa de ruinate că serviciul divin era imposibil de realizat. Protopopul Iacob Popovici spunea mai departe că ar fi bine să se prevadă un ajutor și pentru ca alte biserici “să dobândească măcaru câtu micu ajutoriu ... așîșderea și comuna Reșiței române merita tota considerațiunea pentru de a fi ajutorată de a se putea zidi biserica, pre care mai de mulți ani au început-o și până astăzi din cauza serăciei și a lipsei încă nu au putut-o săvârși, se află jumetate zidită și din lipsa speselor se ruinează cu totul”¹⁶.

Așadar, documentul citat confirmă situația bisericii din Reșița Română între anii 1863 – 1871, zidită pe jumătate, realitate subliniată cu regret și de George Nicolaevici în documentul pe care l-a scris în anul 1900. În plus, documentul din arhiva episcopiei confirmă precaritatea materială a bisericilor ortodoxe din Banatul de munte și imposibilitatea episcopiei de a ajuta parohiile sărace din lipsă de fonduri.

Biserica Ortodoxă din Reșița Română, reprezintă cel mai vechi lăcaș de cult din orașul de pe valea Bârzavei, ea fiind continuatoarea vechii biserici de lemn din secolul al XVIII-lea, în locul căreia a fost construită. Odată intrată în circuitul noilor biserici de zid din Banat, Biserica Ortodoxă din Reșița Română, cu hramul “Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, a devenit mândria comunității de plugari reșițeni. Înghesuită astăzi între blocuri, biserica continuă să fie un simbol al Reșiței de altădată.

ANEXA

“Această sf. biserică s-au început a se edifica în anul 1862, zidindu-se în acel an fundamentul, în anul 1863 continuându-se cu edificarea s-au edificat până la ferești unde fininduli-se banii, atât cei adunați de una sută de anii la biserică cea bătrână, cât și suma ce conducători acestei edificări au fost adrepartatu de numer pe locuitori gr. ort. ai acestei comuni, dar fiind pe acest timp biserică română gr. ort. sub erarhia sârbească și conducători acestei edificări din acel timp fără conștiință au spesat (cheltuit, n.n.) toți bani fără pic de socoată ba putem zice că fără nici un capet așa că, finindu-se banii s-au încetat cu edificarea mai departe și rămânând zidurile goale espuse tempestăți (expuse intemperțiilor, n.n.) s-au început a se ruina crescând buruiene pe aceste ruine.

Pe la anul 1864 înființându-se metropolia gr. ort. română și cu o constituțiune dată bisericii române gr. ort. de Majestatea Sa Imperatorul Franciscu Iosif I-lea constituindu-se pe baza statutului organic al bisericeii gr. ort. în comune comitete parohiale au fost ales de primul președinte al comitetului parochial din Reșița română Domnul Neguțiator

¹⁶ Arhiva Episcopiei Caransebeș, nn 1869, fond III (bisericesc), cota 19 – 20, 7.

(comerciant) George Nicolaeviciu fiu al acestei comune cât și fiu al răposatului preot în anul 1889, Ioan Nicolaeviciu carele au slujit la altarul biserici gr. ort. de la anul 1830–1889 și al cărui părinte Ianoș Nicolaeviciu și Moșiul Atanasiu Nicolaevici or slujit ca învățători gr. ort. la această comună, ba pe aceste timpuri vechi și români din Reșița montană, cari se numiau țerani, fiind aceștia veniți din țară românească aparțineau la biserică și școala din Reșița română, fiind pe acel timp Reșița montană numai o colonie până ce mai terziu li s-au făcut biserică și școală la care școală iar un fiu al lui Atanasie Nicolaeviciu cu numele Ion Nicolaeviciu au fost primul învățătorul român în acea comună.

Apoi după un interval de 10 ani la 1871 după ce crescuse buruiene pe zidurile începute și în parte ruinate energeticul președinte al comitetului parochial Domnul George Nicolaeviciu ca om tiner și plin de energie văzând că în biserică cea bătrână în duminica învieri Domnului din cauza ploii ce ploia în ea, ca afară, iar de altă parte temându-se oamenii că se surupă pe ei, nu s-au putut ținea slujbă, deci văzând acesta tânărul președinte al comitetului parochial Domnul George Nicolaeviciu fără a fi aflat cevași bani în cassa sft. bisericeii au luat afacerea edificării sft. Biserici în mâna apoi cu energia cunoscută fiind sprijinit de inspectorul suprem de pe acel timp al societății căli ferate Austro-Ungare de stat Schming (francez) de pretorele cercual de atunci Biro Bela și de inginerul societăți Gartner¹⁷, încă în toamna anului 1871 la finea lui Septembrie cu ajutorul atotputintelui au fost sfințită crucea turnului de preot George Pocrian din Reșița montană și preotul local Matei Bălanu, iar în anul următor 1872 la adormirea Maicei Domnului cu o pombă mare sa și sfințit¹⁸ acestă sft. biserică de cătră protopresviterul Oraviței – Popoviciu cu o asistenție de 4 preoți în prezența unui public distins, după sfințirea bisericeii s-au dat un banchet la care tinerul președinte văzendu biserică sa mare și frumoasă, dar fără clopote de oare ce biserică bătrână avu numai unul micuț, rădica un toast de mulțumire tuturor acelor factori cari atât prin sfat cât și prin pozițiunea lor lau sprijinit în întreprinderea sa de a aduce biserică la finire, pe care toți o credea că nici când nu se va mai edifica și că numai ruinile de ziduri va mai aminti generațiunilor următoare, că pe acest loc au fost odată biserică, dar mai cu samă radică acest toast în sănătatea inspectorului suprem D-lui Schming, carele cu atâta afabilitate și bună voință la sprijinit la aducerea în îndeplinire a edificării sft. bisericeii ba chiar liau fost esoperat că plățile lucrătorilor zidari și lemnari să li se solviască de la societatea Călii ferate până ce la comună bisericească va incurge banii de solvire.

După acest toast al Domnului președinte George Nicolaeviciu au toastat Domnul Inspector suprem Schming carele mulțumind președintelui comitetului parochial pentru complimentele de mulțumire cu cari în toastul seu l-au onorat tot o data promite Domnului președinte și comunei bisericeii că până atunci nu va avea odihnă până nu va esopera de la Direcțiunea călii ferate cele patru campagne (clopote) ce sunt turnate în fabricile din

¹⁷ Organul conducător suprem al domeniilor bănățene se afla la Viena, În Banat, sediul societății se afla la Oravița, unde se aflau diferite inspectorate și servicii. Aceste inspectorate controlau activitatea celor șapte administrații ale StEG-ului în Banat. La Reșița, activitatea era coordonată de Administrația superioară a uzinelor de cărbune, fier și oțel, a pădurilor și domeniilor din Reșița,, condusă în vremea respectivă de inginerul H. Schming. Ingerul J. Gartner făcea parte și el din conducerea uzinelor.

¹⁸ Termenul “sfințit” este impropriu, deoarece sfințirea unei bisericeii se poate face doar de un ierarh (episcop, mitropolit etc). De fapt, prezența protopopului din Oravița a consfințit finalizarea lucrărilor bisericeii și începutul slujirii în noul lăcaș de cult.

Reșița și au fost espuse în espoșiția din Viena cea ce în primăvara anului următor la Învierea Domnului sau și întâmplat înpodobendu-se turnul sft bisericei cu patru clopote.

Ah Doamne ce superbii erau pe acel timp locuitorii acestei comuni (căci erau numai români gr.ort.) văzânduși biserica mare, frumoasă și cu patru clopote în turnul, prin neobosita stăruință a președintelui comitetului parochial Domnului George Nicolaeviciu; până în toamna acestui an au și fost achitate toate datoriile ce cu edificarea sft. biserici s-au fost făcut, la vro 2–3 ani după edificarea sft. bisericii s-au edificat zidul la grădina biserici și mai târziu devenind D-sa primar al comunei au îngrădit și curtea bisericii cu zid¹⁹.

Dar nu numai aceste lucruri au făcut acest fiu al comunei ci au marit izlazul comunei urbariale cu vro doue sute de jugere scoțindu-le de la societatea călii ferate apoi prin administrarea averii comunale au făcut comunei o avere in bani gata în diverse fundațiuni de vro 60.000 de coroane, au edificat casa comunală fără a adreparta un filler pe locuitorii comunei, va se zică îndurată conducerea administrării sale a comunei ca jude au înaintat comună care înainte de devenirea sa ca primar al comunei, era o comună din cele mai sărace și pline de datorie.

Aceste date le am scris cu ocaziunea acoperiri turnului sft. biserici cu aramă în Iulie 1900 – că următori acestei comunie, la caz de ar lua crucea vrodata jos și vor da peste această scrisoare să știe istoria acestei biserici.

Tot odata fie aci amintit că istoria comunei Reșița română nu o cunosc, dar știu din auzul bătrenilor căroră iar le au istorisit părinții lor, că în aceste părți înainte cu 150–180 de ani numai Români or fost, cari mult s-au luptat cu turci pe aceste dealuri. La uni încă și adi se găsec arme, puști, iatagane și piștoale turcești pe cari cu ocaziunea înpușcări a atarui turc bătendu-se cu acestea i au luat armele după ce au fost înpușcat²⁰.

Mai departe fie aci amintit că in revoluțiunea din 1848 au ars Reșița montană; Reșița română au fost scutită de omor, jefuire și aprindere prin intervenirea preotului comunei gr.ort. Ioan Nicolaeviciu, carele punendu-se în frunte unor oameni bătreni au mers înaintea oștirea împaratești și a poporului (care au însoțit oștirea din satele Târnova Soceni și celelate pe care înainte cu 14 zile gardiști unguri iau fost jefuit și cât-va oameni bătreni omorâți, din care pricină veniseră să și răsbune și căroră din partea comandantului armatei li se dedese voia 24 de ore a aprinde și se omoară) cu steag alb espunenduși viața pentru

¹⁹ Un rol important în îprejmuirea bisericii l-a avut Nicolae Drăgălina, care “au luat acesta sarcina asupra sa și anume : a închide platiulu s. Biserici din casa lui Mateiu Patesianu pana la fruntariul bisericei in partea altariulu, a trage un zidu de piatra ... lungimea zidului se fie de 20 orgii ...” ABORR, 25.

²⁰ Autorul documentului face referire la ultima invazie a turcilor în Banat (1787 – 1789) când au avut de suferit și locuitorii din Reșița Română, la fel și satele învecinate. O altă sursă istorică importantă pentru zona noastră referitoare la atrocitățile săvârșite de turci în Reșița și împrejurimi, este *Cronica de la Ezeriș*, publicată de Gheorghe Cotoșman în revista *Mitropolia Banatului* XVI nr. 1–3 (1966), 106. Autorul cronicii (anonim) relatează că “atunci pră Bărzava la Rău (Rău – n.n) Alb s-au zbăguit șapte sate, și oameni înarmați și foarte viteji, și au venit mulțime de Turci peste ei și pre toți i-au prădat cu toate averile lor, muieri, copiii tot, numai prunci cu fuga noaptea dacă au putut scăpa”. Este evident că turcii au ajuns atunci până la Răul Alb și au avut loc lupte crâncene în cele șapte sate, inclusiv în Reșița Română. Dezastrul a fost așa de mare că evenimentele de de la sfârșitul secolului al XVIII-lea au dăniut mult timp în memoria colectivă.

scăparea comunei sale de foc și resbunarea poporului înfuriat, dar după cum istorisesc martori oculari, că foarte puțin au lipsit de preotul lor nu plătea acea îndresneală cu capul seu, căci deja alergau cu topoarele la el săi dea în cap, dar observând aceasta comandantul armatei, au alergat cu calul la preot și scutindul cu sabia după ce au ascultat comandantul rugare preotului Ioan Nicolaeviciu au dat poruncă că de aci invala nici o casă să nu se mai aprinde cât și jefuire și omoruri în Reșița română s-au interzis, dând comandantul preotului o patrolă de șase ostași să sel scutească de omor și sel petreacă acasă.

Mai departe fie aci și aceasta amintit că tot în timpul revoluțiunei magyare mergând preotul Ioan Nicolaeviciu cu fostu solgabireu²¹ din Reșița Zenay la fibireul din Bocsia pe când intrase in Bocsia și ajunsese înaintea podului ce trece peste Berzava observa preotu Ioan Nicolaeviciu că renumitul bandit magyar de pe acest timp Rozsa Sandor cu cikosi²² sei toți călare veniau pe drum de la Hezeres (Ezeriş – n.n.) avend în fruntea convoiului lor pe bătrenul preot din Hezeres legat cu patrachirul de coada unui cal și mânat calul de feciori acestui bandit cu bicele lor cu glonți în vârf, observând această preotu Ioan Nicolaeviciu au oprit forspanul și cu toate că solgabireul Zenay voia cu ori și ce preț sel rețină căci îl omoreau acești bandiți, el totuș s-au coborât jos din trăsură, au mers inaintea convoiului de bandiți și prinzend calul de carele era legat bătrenul Preot iau deslegat patrachirul de cal și l-au eliberat de bandiți (betul preot fiind chemat la atare morbos (bolnav – n.n.) se-l cumunice pe stradă în Hezeres au fost observat de acești bandiți cari fără multe altele luară pe bietul preot ai puseră patrachirul la grumad (gât – n.n.) și îl legară de coada unui cal și apucară cu el spre Bocșia (după aceasta mergând preotul Ion Nicolaeviciu la fibireul Bocșei îl ruga că dacă Rozsa Sandor²³ cu cikoșii lui până în două ore nu parasește aceste ținuturi, atunci toți români din aceste ținuturi se vor răscula contra ungurilor, in urma aceste energice dechierării au și parasit momentan Rozsa Sandor cu feciori sei aceste ținuturi.

Apoi tot de pe acele timpuri fie aci amintit că venind catanele magiare de către Lugoș prin Călnic și inculpându-i că români țin cu catanele împaratești traseră tunul cel aveau cu ei și îl îndreptară asupra biserici ca sele demoleze biserica, dar bătrenul preot Moise Tulbure pe când aprinsese fescile se de tunului foc se puse dinaintea tunului îmbrățișend tunul și dechieră că mai întâiu se moară el de cât seși vadă biserica demolată, acest fapt făcu pe comandant sa nu demoleze biserică, eată caracterele preoților români bănățeni de pe acel timp.

Aceste le scriem căci că copi(l) tener de pe acele timpuri frumoase am fost martori oculari a acestor petreceri cari în lipsă de inteligența în Banatul Timișiana n-au fost nima cari se scrie despre pățieniele rumânilor din acele timpuri, ca despre ardeleni, apoi în timpurile de present au început unul în descrierea Reșiței a mistifica adevărul despre revoluțiunea din Reșița nevoind a descria că gardiștii unguni au mers mai întâiu la Târnova și aflend oameni prebegiați din comună au spart ușile la case oru luat slănină, brânză, rachie și ce n-au putu(t) bea au slobozito din vase, ba și adi încă trăesc oameni cari au fost martori oculari, că neavend gardistul Iuracsek și alți în ce duce brânză și slănină au desbrăcat izmenele și legândule de o parte le au umplut cu brânză înstrăinată și așa au aduso la Reșița; apoi pe

²¹ Primar.

²² Termenul maghiar înseamnă “dungat” (haine cu dungi). Tot în limba maghiară, “ciko” înseamnă mână. În text, termenul “cikoș” face referire la temperamentul tinerilor revoluționari (răzvrățiți, nesupuși). De fapt, acest termen a fost preluat și în limba română, folosindu-se cu același înțeles, de om temperamental, agitat, nesupus.

²³ Comandantul armatei revoluționare maghiare din zona Bocșia

un bătrân l-au spânzurat într-un meru, la Socieni de asemenea s-au întâmplat așa, apoi nu e mirare că la vreo 14 zile venind cătanele împărătești grăniceri cari se cunoșteau cu târnoveni și oameni din jurul Târnovei de pe munte de la oii, și cari fiind provocați să meargă în ajutori ca să-și resbune pentru jaful și omorul comis de unguri înainte cu 14 zile la ei ca acestia s-au răscolat cu mic și cu mare

Aceste le am scris ca posteritatea dacă or da peste aciastă scrisoare să cunoască adevărul pur și ori ce se va aminti altă ceva nu e adevărat decât această ce noi am scris aicea, cari nu avem nici un alt interes de cât că adevărul săl cunoască atât magiari cât și români.

George Nicolaeviciu

Ioan Gârliștean

Costa Pateșan

La anul 1871 cu ocaziunea începerii edificării de nouă sft. biserici au fost următorii membri ai comitetului parochial: George Nicolaeviciu, președinte, Ioan Capețiu, învețator și notar al comitetului, Matei Bălan, preot și membru al comitetului, Ion Gârlișten, Ion Albu, Costa Capriție Sîrbu, Dumitru Pocrian, Rusalin Fortun, George Pateșan, Ianoș Iliase, Mihai Pateșan, Petru Sabeu, Lepadat Dogă, membri de comitet și George Sabeu, epitrop.

La acoperirea turnului cu aramă în iulie 1900 au fost următorii membri ai comitetului parochial:

George Nicolaeviciu președinte, Ștefan Albu învețator și notar al comitetului, Matei Bălan preot și membru natural al comitetului, Ion Gârlișteanu, Costa Pateșan, Ianoș Iliase, George Pateșan, Petru Skrobală, George Petcu, Zsiurș Oția, Simion Sîrbu, Nicolae Dragalina, Ștefan Gherga, Petru Dogă Damianu, și ca epitropi: Ion Vida, Ianos Gozobina și crasnicu Ilie Andrei”.

AN UNPUBLISHED DOCUMENT FROM 1900 DISCOVERED IN REȘIȚA

Abstract

Either the Orthodox churches from the Banat were built in stone or repaired, during the 19th century people used to place certain documents inside their spires. Such documents give us details on these churches founders, duration of works there and even on events of the moment. It is also the case of the Romanian Orthodox Church from Reșița Română, which was built in 10 years (1862–1871) by the local ploughmen in terms of some great personal sacrifices. President of the Parish Council in 1900, George Nicolaevici wrote a history of the church from the moment the works had started till 1900, the year the spire was covered and the up cross was set there. The document placed inside the church spire offer valuable data about the former wooden church from Reșița Română, but also about some local personalities and events of the Revolution of 1848.